

A. Kubiliaus kalba spaudos konferencijoje

2016 m. vasario 3 d.

Demokratijos erozija: iššūkiai ir sprendimai

Pastarųjų dienų įvairūs korupciniai skandalai, apipynę dabartinę valdžią yra neatsitiktiniai. STT veiksmų gausa, lydima įvairių atsistatydinimų, yra ledkalnio viršūnė. Tačiau ateina metas pamatyti ir visą ledkalnį, o ne tik jo viršūnę.

Šiandienos situacija tik atspindi tą reiškinį, apie kurį mes su susirūpinimu kalbėjome nuo pat šios valdžios darbo pradžios 2012 metų pabaigoje – tai nuosekli ir gili demokratijos standartų devalvacija.

Mes tokią devalvaciją vadiname „demokratijos erozija“ ir šiandien pristatome specialų dokumentą – memorandumą „Demokratijos erozija: iššūkiai ir sprendimai“. Jį siūlysiame Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų (TS-LKD) bendruomenei ir platesnei visuomenei toliau išsamiai svarstyti. Esame įsitikinę, kad demokratijos būklė turi būti vienas svarbiausių valstybės rūpesčių, deja, dabar matome, kad prie šiandieninės valdžios į demokratijos pamatus vis giliau įsimeta korupcijos puvėsis ir visus demokratijos rūmus apima vis gilesnė erozija.

Tokios prastos tendencijos Lietuvoje stebimos ne todėl, kad jas lemia kokių nors įstatymų trūkumas, bet todėl, kad juos lemia visiškai ydingas valdančiųjų požiūris.

Klasikinė sveika demokratija pasižymi keliais aiškiais principais: sąžiningais ir skaidriais rinkimais; valdžios skaidrumu ir atskaitingumu tiek visuomenei, tiek žiniasklaidai, tiek demokratinei opozicijai; teisminės valdžios nepriklausomumu. Jeigu kuris nors iš šių principų yra pažeistas, demokratijos standartai labai greitai devalvuojasi ir visus demokratijos rūmus apima vis gilesnė erozija.

Šiandien matome šias esmines ilgalaikės šios valdžios sukurtas arba abejingai stebimas problemas, kurias aptariame minėtame memorandume apie demokratijos eroziją. Šios problemos atsirado ne šiandien, jos nuosekliai kartojasi nuo pat 2012 metų pabaigos:

1) Pirma, per šios valdžios kadenciją stebime staigią ir gilią demokratijos standartų devalvaciją. Ar galėjo kas nors pagalvoti prieš 26 metus Kovo 11-ąją, kad Lietuvoje kada nors turėsime valdžią, kurioje bus dvi korupciniais nusikaltimais kaltinamos partijos?

Demokratijos standartų staigi devalvacija prasidėjo, kai į valdančiąją koaliciją buvo pasikviesta korupcinėje byloje teisiama Darbo partija. Dabar tokių partijų valdančiojoje koalicijoje jau yra dvi – prisidėjo dar ir partija „Tvarka ir teisingumas“. Turime tikrai „kriminalinę koaliciją“. Kai socialdemokratai pro pirštus pasižiūrėjo ir toliau žiūri, kas yra jų partneriai koalicijoje, toks pats

požiūris persidavė ir į visą valdžios sistemą: ministrai, viceministrai, įstaigų vadovai sau ir savo pavaldiniams netaiko aukštesnių standartų – „kriminalinę koaliciją“ lydi „kriminalinė piramidė“. Ir matome to rezultatus – STT nespėja skelbti naujos informacijos, dėl to turėjo trauktis net 9 viceministrai.

Pradedama aiškinti, kad tokiais žemais demokratinių vertybių standartais pasižymi ne tik „kriminalinės koalicijos“ suformuota centrinė valdžia, bet ir šių valdžios partijų suformuotos savivaldybių valdančiosios daugumos. Vis daugiau savivaldybių tampa mažomis feodalinėmis kunigaikštystėmis, kurių „kunigaikštukai“ nesibodi ne tik gausiai įdarbinti savo šeimos narių valdiškame darbe, bet ir leidžia sau statyti dvarus kurortinėse zonose, gauna tų dvarų įteisinimui per naktį ruošiamus specialius Vyriausybės nutarimus.

2) Kai valdžia nesistengia užtikrinti aukštų valdžios veiklos standartų, ji pradeda ieškoti būdų, kaip „pasislėpti“ nuo atsakomybės, tai yra – kaip pažeisti vieną iš esminių demokratijos principų. Kaip tai daro dabartinė valdžia – manipuliudama viešąja nuomone, gausiomis viešosiomis lėšomis finansuodama savo valdžios propagandą ir taip darydama žiniasklaidą priklausoma nuo valdžios pinigų – taip sumenkindama vieną iš svarbiausių instrumentų, kuris priverčia valdžią būti atskaitinga.

3) Dar vienas būdas, kaip valdžia siekia išvengti atskaitomybės, – tai persekiudama opoziciją ne tik nacionaliniu, bet ir savivaldos lygiu. Taip ji nesudaro galimybių opozicijai tinkamai vykdyti savo konstitucinės pareigos – prižiūrėti valdžią. To ypač daug matome savivaldoje.

4) Ypač daug nerimo kelia „demokratijos erozijos“ simptomai, kuriuos matome rinkimuose, kai iš žmonių atimama teisė į sąžiningus demokratinius rinkimus, nes valdantieji pro pirštus žiūri į „juodųjų buhalterijų“ lėšų naudojimą įvairiose rinkimų kampanijose, o balsų pirkimas yra tapęs nesustabdoma epidemija. Verta prisiminti 24 Darbo partijos „juodosios buhalterijos“ milijonus ar praeitų metų rinkimus Vilniaus mieste, kai Darbo partijos kandidatai savo rinkimų kampaniją parėmė didelėmis sumomis, kurių patys neturėjo.

Tokia „demokratijos erozija“ yra sunki liga, kurią reikia ryžtingai gydyti. Negydam tokios ligos Lietuva gali tapti lengvu Rusijos „minkštųjų galių“, finansuojamų dideliais pinigais, taikiniu.

Savo pristatomame Memorandume siūlome keletą ryžtingų „vaistų“, siekiant tiek atstatyti demokratinių vertybių standartus mūsų politinėje sistemoje, tiek užkirsti kelią tolesnei erozijos plėtrai:

1. Tradicinės, sisteminės partijos privalo tarti griežtą NE buvimui koalicijose su politinėms partijoms, kurios yra kaltinamos ir įtariamoms politinės korupcijos bylose. Sutarimas dėl tokio principo sudarytų galimybę žmonėms patikėti, kad sugrįžta aukštesnių demokratinių vertybių laikai. Merai ar kiti politikai, kai vyksta tyrimai dėl jų galimai padarytų korupcinių nusikaltimų, yra laikinai nušalinami nuo pareigų. Tas pats turėtų galioti ir partijoms, kurioms kaip juridiniams

asmenims teisėsauga pareiškia įtarimus dėl nusikaltimų korupcinėse bylose. Tokios partijos bent laikinai, kol jų bylos nagrinėjamos teismuose, turi būti nušalinamos nuo valdžios.

2. Būtina užtikrinti žiniasklaidos, kuri yra vienas svarbiausių įrankių kovoje su demokratijos erozija, nepriklausomybę nuo valdžios. Pastaruoju metu ryškėja valdžios bandymai „nupirkti“ žiniasklaidą valstybiniais užsakymais viešinimui, todėl formuojasi savaiminė žiniasklaidos „savicenzūra“. Pastaroji apsaugo valdžią nuo aštresnio žiniasklaidos žvilgsnio ar nuo kai kurių valdžios veiksmų ar klaidų „matymo“. Siekiant to išvengti valstybinius viešinimo paslaugų užsakymus būtina centralizuoti ir jų skirstymą depolitizuoti.

3. Svarbu stiprinti vietos savivaldos opozicijos teises ir galimybes veikti, suteikiant naujus įstatyminius įrankius vietiniams opozicijos lyderiams, pavyzdžiui, opozicijos lyderiui, vieno iš vicemerų postą, lėšų opozicijos nuomonės viešinimui.

4. Galų gale, būtina imtis rimtesnės politinių partijų rinkiminių lėšų priežiūros ir paties rinkimų proceso skaidrumo užtikrinimo. Reikalinga ir VRK veiklos reforma, ir papildomų teisėsaugos institucijų kaip FNTT ir STT įpareigojimas imtis šios priežiūros.

Šias ir panašias nuostatas mes išsamiai dėstome šiandien pristatomame Memorandume dėl Demokratijos erozijos. Tikimės, kad ne mūsų vienu partijai rūpi šalies demokratijos būklė ir kaip įveikti tas ligas, kurios ją prie dabartinės valdžios yra užklupusios. Todėl tikimės, kad mūsų parengtas Memorandumo projektas bus geras pagrindas partijoms, politikams, ekspertams tartis dėl rimtų priemonių, reikalingų tam, kad tokia erozija būtų įveikta.

Tačiau demokratijos erozija ir ją lydintys skandalingi įvykiai iš mūsų reikalauja veiksmų jau dabar, negalime laukti ilgų diskusijų dėl mūsų Memorandume išdėstytų problemų.

Viena iš pastarosiomis dienomis išaiškėjusių didelių problemų, pasibaigus Darbo partijos bylai – valstybė neturi efektyvių instrumentų apginti savo demokratijos pamatus. Pavyzdžiui, už ginklo pagrobimą valstybė per 3 mėnesius nubaudžia kaltąjį 4 metų laisvės atėmimo bausme. O už 24 milijonų litų iš „juodosios buhalterijos“ neteisėtą panaudojimą demokratijai „papirkti“ po 10 metų nagrinėjimo teismuose vietoje 4 metų kalėjimo yra skiriama tik 6 tūkstančių eurų bauda. Akivaizdu, kad kažkas yra negerai mūsų valstybėje ir su mūsų demokratijos apsauga.

Todėl mes nedelsdami imamės tokių veiksmų:

1. Nuo vasario 17 dienos kviečiame neeilinę Seimo sesiją. Būtina pradėti apkaltos procedūrą vienam Darbo partijos lyderių Vytautui Gapšiui. Esame įsitikinę, kad „juodosios buhalterijos“ byloje nuteistas asmuo negali būti Seimo nariu. Šiandien pradedame rinkti parašus, kad sesija būtų sušaukta. Konsultavomės su teisininkais – apkalta turi būti pradėta ir Konstitucinis Teismas turi pateikti savo išvadą, ar gali Seimo nariu būti asmuo pripažintas kaltu ir padariusiu nusikaltimą.

2. Kadangi prokuratūra ir teismas nesugebėjo iki galo nustatyti, kokia yra Darbo partijos „juodosios buhalterijos“ pinigų kilmė, šios atsakomybės turi imtis Seimas pradėdamas parlamentinį tyrimą. Mes tai inicijuosime neeilinėje sesijoje.

3. Būtina priimti Politinių partijų įstatymo pataisas, užkertančias kelią partijų reorganizavimuisi tais atvejais, kai partija kaip juridinis asmuo yra įtariama padariusi korupcinį nusikaltimą ir yra pradėtas teisminis procesas. Tai taip pat siūlysime padaryti neeilinėje sesijoje.

4. Seimas turi priimti Baudžiamojo Kodekso pataisas ir aiškiai įtvirtinti atsakomybę už nusikaltimus prieš demokratinę politinę sistemą, pavyzdžiui, bandymus šią sistemą ardyti finansuojant rinkimų kampanijas iš nelegalių šaltinių. „Juodosios buhalterijos“ nusikaltimai negali būti nagrinėjami kaip elementarūs buhalterinių ataskaitų pažeidimo nusikaltimai. Tai yra žymiai pavojingesni nusikaltimai ir tai turi būti įtvirtinta Baudžiamajame Kodekse. Tokias pataisas taip pat siūlysime priimti neeilinėje sesijoje.

Mes raginame kolegas politikus atsikvošėti. Žiūrėjimas pro pirštus į demokratijos eroziją, į demokratijos proceso ligas, tas ligas daro chroniškas ir ypač pavojingas. Kviečiame gydytis ir sau taip pat taikome šį kvietimą.